

Tomaž Pavlin¹

Skalaši na olimpijskih igrah

Skala in šport

"Bilo je v času po prvi svetovni vojni. Avstrija je razpadla, slovenski narod se je znašel v položaju, da je moral odločiti sam o sebi. Bilo je mnogo navdušenja, mnogo dobre volje, a tudi dosti dezorientacije." /.../ "Mladi rod, doraščajoč v svobodnem okolju", ni več dobro razumel narodnoobrambnih teženj starejše generacije Slovenskega planinskega društva, izhajajočih iz slovensko-nemških razmer avstrijske dobe, "hotelo se mu je poleta, razmaha".

Skakalska tekma v
Mojstrani
Vir TMZ, Slovenski
planinski muzej,
Gornjesavski muzej
Jesenice

V novih časih in novi državi je v mladih srcih vse brstelo in kipelo od nepopisnega, neizživete hrepenenja po uveljavljanju, močnih doživetjih in lepoti in naš doraščajoči človek se je zavedal, da ne predstavlja nič manj kot mladina drugih alpskih narodov, le organiziran ni tako načrtno in smotrno kot ona," se je spominjal duha in navdušenja ter odločnosti skalaške mladine Vladimir Kajzelj, skalaš prve generacije in olimpijec leta 1924. In tako so mladi 2. februarja 1921 ustanovili Turistovski klub Skala, ki je v pravilih poudaril, da je namen kluba "gojiti turistiko in smučski sport, pospeševati in širiti oboje v strokovnem sportnem smislu". Obenem so načelno poudarili, da bodo SPD vsekakor stali ob strani: "Nismo konkurenca." Zanimivo je, da so skalaši, nasprotno jezikovni praksi starejše planinske generacije in uporabi izraza društvo, za svojo družino uporabili izraz klub, ki se je v slovenski jezik utiril z uveljavljanjem športnih dejavnosti in športnih klubov. Šport je bil v tedanji slovenski družbi razumljen v ožjem pomenu, kot ga razumemo danes. Prav tako ga je marsikdaj spremljal predsodek, da je to "nekako zabavno igračkavanje, bolj privilegij višjih slojev", kot so potožili v reviji *Sport* v začetku leta 1921. V slovenski družbi so bili v času športnega porajanja mnogo

bolj organizirani in narodno uveljavljeni ter priznani telovadba in Sokoli (prvo društvo Južni Sokol, 1863) z usmeritvijo v splošno vadbo in tekmovalno telovadbo. Leta 1907 so se Sokoli včlanili v Mednarodno gimnastično zvezo in nastopali na svetovnih prvenstvih. V svetu se je dejavnost imenovala gimnastika, slovenski sokoli pa so jo slovenili v telovadbo in podobno tudi preostali Slovani. Ob sokolih so bili uveljavljeni tudi katoliški orli, ob boku telovadbi pa planinstvo s SPD, a ne turistika oziroma plezanje ali alpinistika. Šport je bil noviteta. Prve združbe s poimenovanjem "sportni klub" so bile na Slovenskem organizirane konec 19. stoletja, najprej nemške in nato slovenske. Najprej so športu in zlasti tekmi, kot osrednjemu elementu športa, utirali pot kolesarski klubi (npr. Klub slovenskih biciklistov Ljubljana, 1887) in nato prvi športni klubi kot Ljubljanski sportni klub (LSK, 1907) – z veslanjem, tenisom in sankanjem – ter Slovenski football klub Ilirija (1911). Nogomet je hitro pridobival težo osrednje športne dejavnosti, Ilirija pa je že pred prvo vojno skromno širila dejavnost s plavanjem, atletiko in tudi že zimskimi športi.

Sledili so prva vojna in slovenski politični prevrat ter ustanovitev jugoslovanske države z novimi mejami in vprašanjem, kako naprej. V letu 1919 so se obnavljale dejavnosti in organizacije ali pa snovale nove. V istem letu se je začelo tudi telovadno in nato športno organiziranje na državni ravni. Sokoli so se konec junija 1919 povezali v enotno Jugoslovansko sokolsko zvezo s sedežem v Ljubljani in poleti 1920 potovali na velik vsesokolski izlet v Prago. Podobno orli. Na pobudo Zagrebčanov je bila septembra 1919 organizirana Jugoslovanska nogometna zveza in decembra 1919 Jugoslovanski olimpijski odbor (JOO).² Ta se je naslednje leto včlanil v Mednarodni olimpijski komite in odposlal nogometno reprezentanco na olimpijske igre

¹ Doc. dr. Tomaž Pavlin je strokovnjak za zgodovino športa s Fakultete za šport Univerze v Ljubljani.

² Namen JOO je bil zastopanje jugoslovanskega športa na olimpijskih igrah, navezovati stike z mednarodnim in nacionalnimi olimpijskimi komiteji idr.

v belgijski Antwerpen, v njej je bil tudi ilirijan Stanko Tavčar.

Slovenski športniki so tvorno sodelovali v procesu. Odborniki Ilirije so bili pomemben člen v slovenskem in v jugoslovanskem panožnem športnem organiziranju po prvi vojni. V začetku februarja 1920 so ilirijani zagovarjali stališče, da je za slovenski prostor prepotrebno organizirati Sportni savez za Slovenijo, ki naj bi prevzel nalogo organizirati šport, ga propagirati, istočasno pa bi lahko vodil tudi agende olimpijskega pododborja. Tako je bila konec aprila 1920 ob nogometni podzvezi in olimpijskem pododboru organizirana Sportna zveza Ljubljana (SZL), ki je nasprotno imenu pokrivala slovensko ozemlje. Sestavljali so jo sportno-tehnični odseki za posamezne športe: plavalni, veslaški, zimsko-športni, atletski, teniški, konjeniški in kolesarsko-motociklistični odsek. Zimske športe so v začetku dvajsetih let predstavljali smučanje, sankanje in drsanje. Sankanje je že sredi dvajsetih relativno zamrlo, konec dvajsetih pa so v Iliriji začeli gojiti še hokej na ledu.

SZL je obstajala le nekaj let, sportno-tehnični odseki pa so po organiziranju državnih panožnih zvez prerasli v panožne podzveze za slovensko ozemlje. Sedeži večine državnih športnih panog in JOO so bili v Zagrebu. Ljubljani in slovenskemu športu je pripadlo vodenje zimskega športa. Podobno je bil v Ljubljani sedež nove vsedržavne sokolske zveze, ki je nasprotno avstrijskim časom posredno vstopila v šolstvo in vplivala na vsebinsko oblikovanje in sokolizacijo šolskega predmeta telesna vzgoja.

A vrnimo se k Skalašem, ki so v luči povojnega navdušenja in športnega brstenja že maja 1919 oblikovali pripravljalni odbor za ustanovitev organizacije. Porodni proces so zaključili z ustanovnim občnim zborom februarja 1921. Hitro so se priključili zimsko-športnemu odseku SZL in dva tedna po ustanovitvi že nastopili na prvem državnem prvenstvu ter ob Iliriji in LSK predstavljali enega od treh temeljnih smučarskih klubov. Skala je iz Ljubljane širila svojo dejavnost v Bohinj, ki je po izgradnji turske železnice pridobil tudi turistično širino s sankško progo in tekmami tako v sankanju kot smučanju. Pobuda je sicer zamrla, zato pa je bila uspešnejša na Jesenicah, kjer se je razvil nov smučarski center, ki je prevzel težo skalaškega smučanja zlasti v tridesetih letih. V letu 1922 je bila za vodenje in organiziranje zimskega športa v jugoslovanski državi ustanovljena Jugoslovanska zimsko-športna zveza (JZSZ), organizacijska osnova je bil zimsko-športni odsek SZL. Prvi tajnik JSZS je postal skalaš Dragó Zovko, zatem je tajništvo prevzel ilirijan Josó Gorec.

JZSZ se je že naslednje leto včlanila v mednarodno organizacijo, doma pa je bila članica JOO in s tem je pridobila možnost nastopov na olimpijskih igrah. Ko je bil v olimpijskem letu 1924 organiziran zimsko-športni teden v Chamonixu, ki je bil zatem priznan kot prve zimske olimpijske igre, je tja odpotovala tudi prva jugoslovanska zimsko-olimpijska reprezentanca. V smučarskem tekmovalnem programu so bile le nordijske

discipline, alpske so dobile mesto šele v tridesetih letih. Prvo olimpijsko reprezentanco so sestavljali Zagrebčana Zinaja in Pandaković ter Zdenko Švigelj (član LSK) in skalaš Vladimir Kajzelj. Kajzelj je na 18 km zaostal tri četrtine ure za zmagovalcem, medtem ko sta s Švigljem na 50 km zamudila cilj. Druga disciplina je bila pretežka preizkušnja. S težkimi turnimi smučmi in stremeni Bilgheri, v lahkootletskih hlačah in sokolski majici na progi z 900 m višinske razlike in v viharju sta Kajzelj in Švigelj prišla na cilj po zaključku žirije. "Zadnji celo tri ure kasneje, ko so bili vsi člani jurije zbrani pri večerji. 50 km 9 ur!" se je spominjal Josó Gorec. Ta in naslednji nastopi so prinesli spoznanje, da je za rezultat potrebna športna specializacija, ki pa je v Skali sprožala različne poglede na namen in cilje smučanja, tudi nasprotno. To se je v Ljubljani odrazilo leta 1927 v odhodu skupine smučarjev okrog Anteja Gnidovca, ki so organizirali Smučarski klub Ljubljana (1928). V letu

1928 sta na olimpijskih igrah v tekih nastopila skalaša Peter Klofutar (18 km, zaostanek za prvim okrog 37 minut) in Stane Bervar (50 km, zaostanek slabi dve uri), na zadnjih igrah v času delovanja Skale leta 1936 v nemškem Garmisch-Partenkirchnu pa je športno težo prevzela jeseniška Skala s poudarkom na alpskem smučanju. V tedaj 17-članski jugoslovanski smučarski reprezentanci, ki je že pokrivala celoten smučarski (nordijsko-alpinski) program, sta nastopila *alpinca* Hubert Heim in Ciril Praček, ki je v alpski kombinaciji med 66 nastopajočimi zasedel 15. mesto.

A olimpijski nastopi so le del skalaškega prispevka razvoju smučkega športa in Skaline dediščine. Ta obsega tudi številna tekmovanja, ne nazadnje so bili skalaši organizatorji Triglavskega smuka (1927) še pred slovitim Kandaharjem (1928), pa nastope na drugih domačih tekmah, tako tekmah JZSZ kot na mednarodnih, ter gradnjo koč in iskanj novih smučskih terenov, ki so se po drugi vojni, kot npr. Vogel, Črni vrh nad Jesenicami pa tudi tereni na Krvavcu, preoblikovali v moderna smučišča. Da ne govorimo o prispevku skalašev Staneta Prebiliča in Albina Kolba z delavnico in trgovino "s športnimi potrebščinami". Bi lahko bil to zameitek Elana? ●

*Smučarske ekipe februarja 1941
Vir TMZ, Slovenski planinski muzej, Gornjesavski muzej Jesenice*